

Watervoorziening in Nederland: coöperatie en competitie

1. Huidige situatie en ontwikkelingen

In de huidige situatie zijn de waterbedrijven verticaal geïntegreerd: zij verzorgen de produktie van de bron tot de tap en zorgen dus voor de winning van drinkwater (uit grond- of oppervlaktewater), het transport (aanleg en onderhoud van leidingnet) en de aflevering van het water aan de afnemers. Slechts een klein deel van het water (twee procent) wordt echter daadwerkelijk als drinkwater geconsumeerd. Het overgrote deel van het water wordt gebruikt als spoelwater en komt via de afvoer weer in het milieu terecht. De zuivering van het water na gebruik behoort in het algemeen niet tot de taken van de waterbedrijven. In elke fase van de produktie is een aantal ontwikkelingen waar te nemen.

Terwijl de vraag naar water zal toenemen, worden de grondwaterbronnen vrijwel maximaal benut en wordt het grondwaterpeil door andere ontwikkelingen (negatief) beïnvloed. Voor de toekomst heeft dit twee gevolgen. Allereerst zal er een toenemende aandacht zijn voor de verdeling van het schaarse grondwater. Concessies kunnen worden ingetrokken of herverdeeld op basis van samenhangende hydrologische gebieden. Daarnaast zal het aandeel van het oppervlaktewater geleidelijk toenemen en daarmee ook de kosten van de zuivering van het water tot drinkwaterkwaliteit. De vraag is gewettigd of al het water moet worden gezuiverd tot drinkwaterkwaliteit.

Het leidingnet in Nederland is verouderd. Vernieuwing zal in de komende decennia hoge investeringen vragen, maar biedt ook de mogelijkheid alternatieven te overwegen, zoals een dubbel net: één voor

levering van drinkwater en een ander voor spoelwater. Omdat slechts twee procent van het drinkwater voor consumptie gebruikt wordt is het zinvol te zoeken naar alternatieven die, bij een stijging van de waterprijs door onder andere hogere zuiveringskosten en belastingen, wellicht efficiënter en minstens zo doelmatig zijn. Met betrekking tot de afnemers kunnen drie categorieën worden onderscheiden, namelijk de huishoudens, de industrie en de overige bedrijven, inclusief de landbouw, waarbij de industrie en landbouw gedeeltelijk ook zelf in hun waterbehoefte voorzien. De huishoudens en (klein) zakelijke sector kunnen worden gezien als 'captive customers'. Zij zijn voor hun waterbehoefte volledig afhankelijk van de levering van water via de leiding. De waterbedrijven nemen met betrekking tot deze afnemers in het aan hun bij wet toegewezen afzetgebied een monopoliepositie in. Dit betekent niet dat de bedrijven deze positie uitbuiten. Onder de huidige missie van de bedrijven wordt goed water geleverd tegen een zo laag mogelijke prijs. Deze prijs ligt ver onder de winstmaximaliserende monopolieprijs. De aan de bedrijven verleende kosteloze concessies voor het oppompen van water en de vergunningen voor het leggen van leidingen en het leveren van water hebben dan ook een hoge intrinsieke waarde. In de toekomst kan echter deze sterke positie van de bedrijven ondermijnd worden als mede onder druk van de Europese regelgeving ook andere (eventueel buitenlandse) partijen toegang krijgen tot het gebruik van het leidingnet. De positie van de bedrijven met betrekking tot de industriële sector is reeds nu geheel anders.

Samenvatting

Samenvatting van een onderzoek naar de voorwaarden waaronder bestaande of te ontwikkelen waterproducten op markten kunnen worden aangeboden. Het onderzoek is ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van de TWM opgedragen aan het Tilburgs Instituut voor Academische Studies (TIAS) te Tilburg en uitgevoerd door de werkgroep Sociale Dilemma's van het Netherlands Institute for Advanced Studies (NIAS) te Wassenaar. Het zal worden gepresenteerd op het VWN congres op 1 juni 1995.

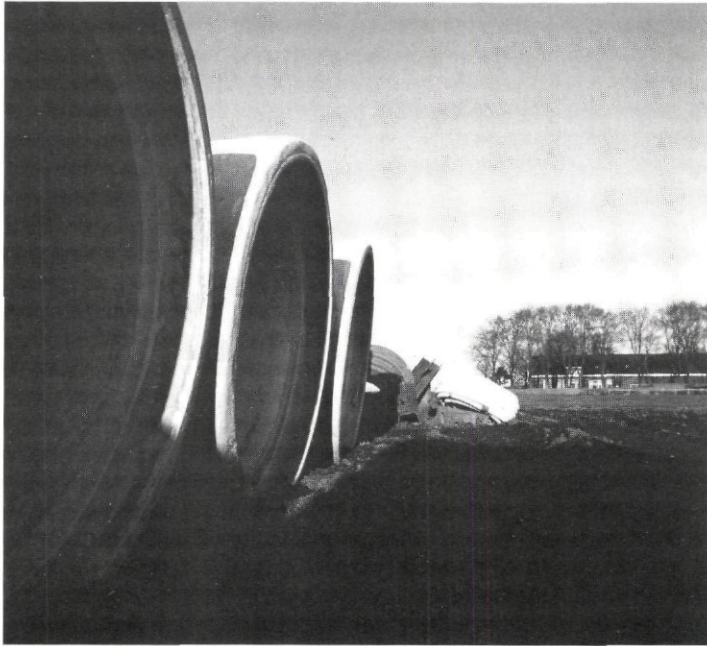
Van oudsher bestaat de bedrijfstak watervoorziening uit overheidsbedrijven en gemeentelijke diensten. Deze vorm van organisatie is voortgekomen uit de zorg van de overheid voor de levering van drinkwater dat voldoet aan hoge kwaliteitsnormen. Anno 1995 wordt het echter steeds duidelijker dat deze vorm in de toekomst niet kan worden gehandhaafd. Enerzijds wordt door nieuwe regelgeving, ook in Europees verband, de bedrijfstak gedwongen om zich over de organisatorische vorm te bezinnen, anderzijds moet worden geconstateerd dat onder bepaalde voorwaarden ook private organisaties in staat zijn de levering van zuiver drinkwater te waarborgen. Hoe kan de bedrijfstak inspelen om deze ontwikkelingen? Daarvoor geven we eerst een schets van de waterbedrijven.

Niet alleen zijn er in deze sector mogelijkheden om in hun eigen waterbehoefte te voorzien, maar de bedrijven hebben ook te maken met onderlinge en mogelijk zelfs buitenlandse concurrentie. In deze sector is de trend waarneembaar dat bedrijven steeds meer buiten hun eigen afzetgebied actief zijn in het aanbieden van faciliteiten variërend van de levering van water via een eigen leiding tot het leveren van complete zelfvoorzienende systemen inclusief de zuivering.

2. Beleidsopties

De beschreven ontwikkelingen op het gebied van zowel winning, transport als levering dwingen de waterbedrijven tot een gedegen herbezinning over de organisatorische vorm van de bedrijfstak. Hierbij zijn meerdere alternatieven mogelijk. Twee ontwikkelingen lijken echter onafwendbaar: privatisering (in welke vorm dan ook) en schaalvergroting. De VEWIN

zou bij deze ontwikkelingen een grote rol kunnen spelen. De leden van VEWIN hebben echter ieder hun eigen belangen. Consensus over gemeenschappelijk beleid lijkt op korte termijn niet mogelijk. We herkennen hierin het klassieke sociale dilemma, ook wel 'prisoner's dilemma' genoemd: samenwerking is voor de bedrijfstak in zijn totaliteit de meest voordelige optie, maar voor een individueel bedrijf lijkt het, zeker op korte termijn, meer profijtelijk te zijn om als zelfstandige organisatie de competitie aan te gaan met de concurrentie. Hierbij spelen allerlei factoren een rol, niet in het minst de persoonlijke perspectieven van de beleidsbepalers. Dit kan alleen worden doorbroken als alle ontwikkelingen om de gevolgen van individueel handelen expliciet worden gemaakt. Alleen als alle partijen overtuigd zijn van de nadelen van competitie kan tot samenwerking worden besloten. Bij deze samenwerking staan vervolgens meerdere mogelijkheden open.

Dit betreft zowel de verdeling van de taken van de bedrijfstak als de publiek-rechtelijke vorm van de bedrijven. Een mogelijkheid is het vormen van één waterbedrijf Nederland met de overheid als enige of belangrijkste aandeelhouder. Dit hoeft niet te betekenen dat dit bedrijf alle taken uitvoert. We kunnen denken aan een bedrijf dat zorgt voor een hoogwaardig leidingnet en tevens kan beschikken over alle waterbronnen. De daadwerkelijke winning en levering kan echter door middel van concessies worden uitgevoerd door concurrerende (private) bedrijven op basis van inschrijving. Een andere mogelijkheid is herstructurering

waarbij onder handhaving van regionale bedrijven een schaalvergroting wordt doorgevoerd op basis van samenhang in winnings- en afzetgebied. Hierbij kan worden gedacht aan private bedrijven, waarbij de publieke belangen worden ondergebracht bij een waterschap dat op basis van contracten concessies verleent. Uiteraard zijn ook andere varianten mogelijk, met name zoals deze in Engeland en Frankrijk ontwikkeld zijn. Een alternatief lijkt echter geen goed antwoord te geven op de toekomstige ontwikkelingen en de daarmee gepaard gaande problemen: het handhaven van de status-quo. De door de onderzoeksgroep afgenomen interviews lijken echter tot de conclusie te leiden dat de bedrijfstak niet goed in staat is uit deze status-quo te ontsnappen omdat de verschillende 'stake holders' gevangen zijn in het boven beschreven sociaal dilemma.

Prof. dr. ir. G. van der Laan,
(VU Amsterdam) en
prof. dr. P. H. M. Ruys (KUB Tilburg)

Start Project Ijvogel voor duurzaam herstel beken

Tijdens een manifestatie in Arnhem wordt op 6 september 1995 het startsein gegeven voor het Project Ijvogel. Deze informatieve bijeenkomst wordt georganiseerd voor iedereen die (beroepsmatig) betrokken is bij het beheer van beken en beekdalen. Doel van het meerjarige

project is om de ecologie rond beken structureel te verbeteren. Zeven organisaties hebben hiertoe het initiatief genomen: Vogelbescherming Nederland, Unie van Waterschappen, Provinciale Milieufederaties, Werkgroep Ecologisch Waterbeheer, Vereniging Natuurmonumenten, Stichting Natuur & Milieu en de Unie van Provinciale Landschappen.

Het project is genoemd naar een karakteristieke bewoner van beken, de ijsvogel, die een indicator is voor de ecologische kwaliteit. Duurzaam herstel van beken en beekdalen is essentieel voor zijn voortbestaan. Praktische aanwijzingen hiervoor staan in de ecologisch-technische handleiding 'Beken Stromen'. Deze door de Werkgroep Ecologisch Waterbeheer geschreven en door STOWA uitgegeven handleiding wordt tijdens de bijeenkomst officieel gepresenteerd. Voorts biedt het programma interessante lezingen over beken en beekherstel. Alle organisaties die bij de uitvoering van het Project Ijvogel betrokken (kunnen) zijn, krijgen in de loop van de maand juni een uitnodiging. Nadere inlichtingen: Vogelbescherming Nederland, Dribergseweg 16c, 3708 JB Zeist, telefoon 03404-3 77 00.

Afscheid ir. J. Bruyn, directeur WOG

Tijdens een druk bezochte afscheidsreceptie nam op 13 april jl. in Schouwborg Amphion te Doetinchem de heer ir. J. Bruyn als directeur van de NV Waterleiding Maatschappij Oostelijk Gelderland afscheid.

Na een diensttijd van ruim 31 jaar, waarvan acht jaar als directeur maakte de heer Bruyn per 1 mei 1995 gebruik van de VUT-regeling.

De voorzitter van de Raad van Commissarissen, de heer ing. B. J. M. Kothuis, wethouder van de gemeente Doetinchem belichtte in zijn toespraak de verdiensten van de heer Bruyn voor de WOG en sprak zijn waardering uit over de prettige wijze van samenwerking met de Raad van Commissarissen en de manier waarop de heer Bruyn zich steeds voor de waterleidingsector in het algemeen en voor de WOG in het bijzonder heeft ingezet. De adjunct-directeur, drs. J. Kielema, memoreerde zijn praktische, pragmatische, cijfermatige en analytische instelling, die uitstekend van pas kwam bij het ontwerpen van een schaderegeling voor landbouwers in de beschermingszones van de waterwingebieden. Op dit gebied werd voor de waterleidingsector in Nederland baanbrekend werk verricht.